

Zachariasz S. Jabłoński OSPPE

Więzi Kalwarii Zebrzydowskiej z Jasną Górą

Związki Kalwarii Zebrzydowskiej z Jasną Górą tworzyły się spontanicznie i wyrażały się na przestrzeni dziejów w różnych płaszczyznach i różnych formach. Warunkowane sytuacjami społeczno-politycznymi i eklezjalnymi w ciągu prawie czterech wieków, nie znalazły one jednak formalnego wyrazu, jak to praktykują sanktuaria na zachodzie Europy. Niektóre z nich nawet współcześnie zawarły z Jasną Górą tzw. zbratanie¹. Najbardziej dynamicznie rozwijają się więzi między Lourdes i Jasną Górą zapoczątkowane w 1982 roku, a zwieńczone również zbrataniem miast Częstochowy i Lourdes w 1990 roku².

Kontakty między interesującymi nas sanktuariami odbywały się w ramach spotkań pastoralnych kustoszów sanktuariów maryjnych w Polsce od 1959 r. co dwa lata. Zainicjowane przez kard. S. Wyszyńskiego, skupiały uwagę na podejmowaniu i realizacji w tych ośrodkach Ogólnopolskiego Programu Duszpasterskiego³.

Zespolenie sanktuariów z miastami lub miejscowościami, w których się znajdują, sprawia, że w studiach nad ustaleniem więzi między ośrodkami nie można ograniczać się wyłącznie do samych tylko sanktuariów jasnogórskiego i kalwaryjskiego. W roku 1602 erygowania Kalwarii, sanktuarium jasnogórskie było znanym już Europie ośrodkiem kultu maryjnego⁴.

Kontekst międzyzakonny

Nim bliżej zajmiemy się ustaleniami wzajemnych odniesień Kalwarii Zebrzydowskiej i Jasnej Góry, należy zauważyć, że w jakimś stopniu mają one swoistą prehistorię i kontekst w płaszczyźnie styczności zakonów franciszkanów i paulinów pełniących nieprzerwanie funkcje kustoszy tych sanktuariów.

Nie sposób uwzględnić wszystkich wydarzeń, stąd też przywołujemy niektóre, jak się wydaje bardziej znaczące. Do ważnych wydarzeń w tym względzie należała niewątpliwie uroczysta kanonizacja św. Stanisława biskupa i męczennika dokonana 17 IX 1253 r. przez Innocentego IV w bazylice Św. Franciszka w Asyżu⁵. Ten fakt szczególnie żywo utkwił w świadomości polskiej prowincji paulinów, którym Jan Długosz w 1472 r. powierzył troskę o sanktuarium Męczeństwa Św. Stanisława Biskupa na Skałce w Krakowie.

Pokolenia paulinów przekazywały sobie - jako wezwanie mobilizujące ich do wierności własnemu zakonnemu charyzmatowi - spostrzeżenie św. Jana Kapistrana, franciszkanina, który m.in. na terenie Węgier prowadził krucjatę (1455-1456) przeciw Turkom i tam obserwując zakonników Pawła I Pustelnika powiedział: „*Kto chce zobaczyć żywych świętych, niech idzie do klasztoru Marianostrą (paulińskie sanktuarium maryjne) a jego życzenie się spełni*”⁶. Nie bez znaczenia dla wzajemnych odniesień franciszkanów i paulinów pozostawał fakt posiadania przez te zakony w królewskim Krakowie klasztorów, powiązanych odpowiednio z Kalwarią Zebrzydowską i Jasną Górą. Zakonnicy bernardyńscy w XVII wieku nawiedzali sanktuarium jasnogórskie jednak z niezbędnym pozwoleniem własnego prowincjała. Ten zwyczaj kultywowano zapewne w następujących wiekach⁷.

W okresie zaborów, gdy przekraczanie granicy między Królestwem Polskim a Austrią było utrudnione, klasztor skałeczny Paulinów, który prowadził parafię, organizował pielgrzymki do Kalwarii⁸. W ramach uroczystego obchodu Jubileuszu trzechsetlecia Kalwarii Zebrzydowskiej 5 VIII 1902 r. przeor ze Skałki o. Władysław Gliwa celebrował uroczystą sumę w sanktuarium kalwaryjskim.

Wprowadzenie edyktu tolerancyjnego w 1905 r. w Królestwie Polskim liberalizującego ograniczenia swobód obywatelskich i działalność Kościoła umożliwiło w większym stopniu nawiedzanie sanktuarium jasnogórskiego przez pielgrzymów z innych zaborów, zwłaszcza duchownym. Wśród zakonników przybyłych z Krakowa na uroczystość poświęcenia wieży jasnogórskiej 15 VIII 1906 roku znajdowali się również trzej ojcowie Bernardyni. Oni także nawiedzili Jasną Górę w październiku 1906 roku po zakończeniu misji głoszonych w różnych miejscowościach Królestwa Polskiego⁹. Współcześnie więzi międzyzakonne tworzą się również w kontekście ogólnokrakowskich przedsięwzięć, także między pokoleniami młodych zakonników, zarówno bernardynów, jak i paulinów. W 1954 r. znany wirtuoz organowy i gregorianista, późniejszy rektor Wyższej Szkoły Muzycznej prof. Józef Chwedczuk organizował międzyseminaryjne zespoły wykonawców utworów gregoriańskich. Finał tych osiągnięć zaprezentowali klerycy zakonni, a wśród nich bernardyni na Jasnej Górze¹⁰.

Alumni z Wyższego Seminarium Duchownego Ojców Bernardynów w Kalwarii Zebrzydowskiej uczestniczyli w ogólnopolskich pielgrzymkach i czuwaniach organizowanych na Jasnej Górze. Największa z nich odbyła się 3 maja 1970 r. z udziałem 2 213 kleryków¹¹. Natomiast alumni Wyższego Seminarium Ojców Paulinów na Skałce uczestniczą w dorocznej pielgrzymce odbywanej do Kalwarii przez studentów Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Inny teren podtrzymywania więzi stanowi Ośrodek Powołań Kapłańskich i Zakonnych istniejący od lat sześćdziesiątych na Jasnej Górze, w którym przedstawiciele zakonów, zwłaszcza alumni również bernardyńscy pełnią dyżury¹². Wspomniane wydarzenia zapewne nie pozostawały bez wpływu na więzi między interesującymi nas sanktuariami.

W przestrzeni geografii wiary - pielgrzymki

Dla naszej wypowiedzi znaczącym pozostaje nauczanie Jana Pawła II na temat sanktuariów maryjnych, a zwłaszcza „geografii wiary” zawarte w encyklice maryjnej *Redemptoris Mater*: „w swoistej «geografii» wiary i pobożności maryjnej, która obejmuje wszystkie miejsca szczególnego pielgrzymowania Ludu Bożego, który szuka spotkania z Bogarodzicą, aby w zasięgu matczynej obecności Tej, «która uwierzyła», znaleźć umocnienie swojej własnej wiary”¹³.

Wskazanie istotnej funkcji sanktuarium maryjnego stanowi podstawową płaszczyznę ustalania więzi między Kalwarią Zebrzydowską a Jasną Górą. Wśród różnych przejawów tych związków do najbardziej znaczących należy niewątpliwie ruch pielgrzymkowy. Nie bez znaczenia pozostawał fakt przynależności obu sanktuariów przez prawie dwa wieki do krakowskiej diecezji¹⁴.

Biskupi krakowscy angażowali swój autorytet we wprowadzanie reform soboru trydenckiego, także w dziedzinie kultu maryjnego. Ten motyw towarzyszył kard. Jerzemu Radziwiłłowi w przeprowadzanej wizytacji sanktuarium jasnogórskiego w 1593 roku, która zdynamizowała duszpasterstwo w tym ośrodku¹⁵.

Fundację Kalwarii, z czasem zwanej Zebrzydowską, potwierdził w 1603 roku jego następca biskup krakowski Bernard Maciejowski¹⁶.

Znamiennym przejawem troski o poprawność kultu maryjnego pozostaje ustawa bpa Marcina Szyszkowskiego wydana w 1621 roku w ramach odbywanego synodu w Krakowie. Dotyczyła ona tworzenia świętych wizerunków, w tym zwłaszcza obrazów Matki Bożej. Wobec wizerunków niestosownie malowanych, na wzór świecki bp Szyszkowski wskazał jako wzór do przedstawienia Matki Bożej wizerunek Matki Bożej Częstochowskiej¹⁷.

Kalwaria fundowana przez Mikołaja Zebrzydowskiego miała być odtworzeniem świętych miejsc Jerozolimy i stanowić ośrodek kultu o charakterze pasywnym. Ojcowie bernardyni niezupełnie aprobowali ten projekt. Problem taki, z natury delikatny, ujawnił się szczególnie w momencie podejmowania decyzji odnośnie budowy kościoła klasztorowego. Fundator pragnął uczcić równocześnie w tytule kościoła św. Michała z Aniołami i św. Franciszka. Bernardyni zaś sugerowali wezwanie Matki Bożej. W tym ważnym i delikatnym momencie Mikołaj Zebrzydowski zdecydował się w 1603 roku udać z pielgrzymką po natchnienie na Jasną Górę do Częstochowy. Wojewodzie towarzyszyło dwóch zakonników bernardyńskich i dwóch jezuitów. Po pielgrzymce ostatecznie zdecydowano, że kościół zostanie dedykowany Matce Bożej Anielskiej (Porcjunkuli); w tytule zostaną uczczeni: Matka Boża, Aniołowie, św. Franciszek¹⁸. Przez tę niezwykłą okoliczność można mówić, że maryjność Kalwarii Zebrzydowskiej została niejako zainicjowana w jasnogórskim sanktuarium maryjnym.

Początkowo kult Najświętszej Marii Panny w Kalwarii Zebrzydowskiej koncentrował się wokół srebrnej figury Matki Bożej Anielskiej¹⁹. Umieszczona w ołtarzu głównym szybko została uznana za łaskami słynącą. Stąd też Kapituła zakonna bernardyńców, obradująca w 1611 roku w Warszawie, poleciła współbraciom śpiewać codziennie przed tą figurą po komplecie antyfonę *Ave Regina Coelorum*.

Jednak kult maryjny w Kalwarii miał związać się z obrazem Matki Bożej Płaczącej, przyniesionym tutaj w 1641 roku. Po skrupulatnych badaniach specjalnej komisji diecezjalnej biskup Mikołaj Oborski podjął decyzję dopiero w 1658 roku o wprowadzeniu wizerunku do kultu publicznego i odtąd jest on nazywany obrazem Matki Boskiej Kalwaryjskiej. Kult maryjny stał się nurtem równorzędnym do nurtu pasyjnego w sanktuarium a nawet niektórzy uważają, że wysunął się na pierwszy plan, chociaż Jan Paweł II nie podejmuje takiego stopniowania²⁰.

Pomijając tutaj sprawę nienajważniejszą, różną wartość artystyczną wizerunków - Matki Bożej Jasnogórskiej (Częstochowskiej) i Matki Bożej Kalwaryjskiej należy podkreślić, że są one przedstawieniami ikonograficznymi Maryi w Jej istotnej tajemnicy Bożego macierzyństwa. W ten sposób niosą w sobie zapis uniwersalizmu wiary Kościoła, podstawowej prawdy o wcieleniu Jezusa Chrystusa. Zapis raczej ludowy wizerunku Bogarodzicy Kalwaryjskiej i ikony Bogarodzicy Jasnogórskiej wywierają zapewne wpływ na charakter polskiego katolicyzmu, ale jest to problematyka wykraczająca poza obręb naszego tematu²¹.

Jan Paweł II zwrócił uwagę na znaczące podobieństwo lokalizacji wizerunków kalwaryjskiego i jasnogórskiego w geografii architektury tych sanktuariów, która nie pozostaje bez wpływu na profil ich maryjności. *„Jeśli chodzi o obraz Matki Bożej Kalwaryjskiej, zresztą to samo można powiedzieć i o Częstochowskiej - to szczególnie ujmująca jest dyskrecja, z jaką Ona mieszka w swoim Sanktuarium. To, że mieszka w bocznej kaplicy, jest niby niewygodne i ja sam, gdy byłem młodszy, musiałem się cisnąć, by tam wejść, a gdy byłem księdzem i biskupem, to ludzie sami mnie wciskali - czyli z punktu organizacyjnego jest to niewygodne. Ale samo w sobie jest urzekające przez ową dyskrecję w bocznej kaplicy. I chyba nigdzie obraz ten nie przemawiałby tak, jak właśnie tam. Nieraz się nad tym zastanawiałem i widziałem tu sens głębszy, aniżeli mógłby wymyśleć jakiś umysł organizacyjny”*²².

Rozwijający się prawie od początku istnienia Kalwarii ruch pątniczy z okolicznych miejscowości stanowił swoiste dopełnienie migracji pątniczej związanej z Jasną Górą, objął bowiem głównie ludność wiejską, chociaż nie wyłącznie, która związana pańszczyzną nie mogła pozwolić sobie na kilkunastodniowe wędrowanie. W 1606 roku na święto Znalezienia Św. Krzyża (3 maja) przybyło tylu pielgrzymów, że miejscowi zakonnicy zwrócili się z prośbą o pomoc duszpasterską do krakowskiego konwentu²³.

Ruch pątniczy z ośrodków miejskich do sanktuarium jasnogórskiego był już zjawiskiem utrwalonym, miał charakter masowy. Przykładowo wymieńmy: w 1618 roku z Żywca przybyło w pielgrzymce 1800 osób z udziałem 6 duchownych²⁴. Fragmentaryczne zapisy ruchu pątniczego do interesujących nas sanktuariów pozwalają na ograniczone odtworzenie więzi spontanicznie tworzonych przez pielgrzymów. Mimo tego potwierdzają dość wyraźnie komplementarność sanktuariów jasnogórskiego i kalwaryjskiego.

Znamiennym przejawem w tym względzie pozostawał kalendarz pielgrzymowania nie tylko z samej Kalwarii, ale również z Krakowa i archidiecezji. Na Jasną Górę pielgrzymki przybywały w lipcu najczęściej na bł. Kingę (27 VII) i we wrześniu na święto Narodzenia Najświętszej Marii Panny (8 IX). Natomiast do Kalwarii przede

wszystkim pielgrzymowano na odpust Matki Bożej Wniebowziętej (15 VIII) trwający kilka dni.

Ten kalendarz pielgrzymowania z okolic Kalwarii i z samego Krakowa na Jasną Górę możemy pełniej prześledzić dopiero na przestrzeni XIX i XX wieku. Pierwszą pielgrzymkę grupową z Kalwarii na Jasną Górę z udziałem 150 osób odnotowano pod datą 16 IX 1836 r. Z Krakowa natomiast w latach 1833-1836 odnotowano 8 grup z udziałem 1640 osób. Pielgrzymowano w końcu lipca na dzień bł. Kingi i przed świętem Narodzenia NMP, na początku września²⁵.

W latach 1862-1872 z Kalwarii Zebrzydowskiej odnotowano 8 grup, a pielgrzymowano zasadniczo w czerwcu. Wyjątkowym był rok 1869, kiedy to z Kalwarii przybyły dwie pielgrzymki, jedna 27 maja z udziałem 138 osób i druga w czerwcu 100-osobowa²⁶. Zapewne te pielgrzymki nie udawały się bez wiedzy ojców bernardynów z konwentu kalwaryjskiego, bowiem nie istniał tutaj żaden kościół, poza oczywiście klasztornym, a Kalwaria i Zebrzydów miasteczko powstające u stóp sanktuarium należały do parafii w Zebrzydowicach²⁷.

Inny problem stanowi fakt, że Kalwarii Zebrzydowskiej przyszło pełnić funkcję sanktuarium zastępczego w stosunku do Jasnej Góry w czasie zaborów, przede wszystkim dla mieszkańców Śląska, którym władze carskie odmawiały często paszportów, uprawniających do przekraczania granicy Królestwa Polskiego, w obrębie którego znajdowało się sanktuarium jasnogórskie.

Rolę kalwaryjskiego sanktuarium w tym względzie zdaje się wskazywać liczba śpiwoków, którzy najczęściej byli przewodnikami pielgrzymek ze Śląska. Udało się ustalić nazwiska 79 śpiwoków prowadzących w latach 1869-1914 pielgrzymki do Kalwarii Zebrzydowskiej, co stanowi prawie 34% ogólnej liczby 233 przewodzących pielgrzymkom do innych sanktuariów²⁸.

W okresie międzywojennym (1918-1939) odnotowano z Kalwarii 14 grup z udziałem 4863 pielgrzymów. Nadto pielgrzymowali: przedstawiciele Związku Młodzieży Polskiej w 1925 r. i Gimnazjum Wiejskiego w 1933 r.; uczniowie ze Szkoły Podstawowej trzykrotnie, największa grupa 84 osoby przybyła w 1932 roku. Kalwaria Zebrzydowska była w tym czasie najliczniej reprezentowana z całego dekanatu skawińskiego, do którego wówczas należała, chociaż nie erygowano tutaj jeszcze parafii. Natomiast z macierzystej parafii - Zebrzydowic odnotowano na Jasnej Górze zaledwie 2 pielgrzymki²⁹.

W dwudziestoleciu międzywojennym w dalszym ciągu w archidiecezji krakowskiej zachowywano, wspomniany wyżej, kalendarz pielgrzymek. Nie organizowano na Jasną Górę pielgrzymek na uroczystość Wniebowzięcia Matki Bożej (15 sierpnia).

Pieszne pielgrzymki prowadzone przez świeckich przewodników, wychodzące z kościołów karmelitów i reformatów, rozpoczynały się w lipcu³⁰. Ten termin podtrzymywano po II wojnie światowej. Bractwa istniejące przy kościele Mariackim pod wezwaniem Matki Bożej Wniebowziętej i Chrystusa Ukrzyżowanego organizowały pielgrzymki kolejowe specjalnymi pociągami na Jasną Górę, najczęściej w czerwcu i wrześniu. Największa odbyła się w 1935 r. z udziałem 1 300 osób³¹. Natomiast do Kalwarii

pielgrzymowano pieszo najczęściej na odpust Podwyższenia Krzyża 14 września. Ogólnokrakowskie wyjazdy do Kalwarii organizowano pociągami na Wielki Tydzień.

Więzi pątnicze między interesującymi nas sanktuariami nie były jedynie jednokierunkowe. Z samej Jasnej Góry pielgrzymowanie do Kalwarii Zebrzydowskiej organizowało Arcybractwo Różańca świętego w latach 1936 i 1937 pod przewodnictwem o. Ambrożego Mandery, paulina. W pierwszej z nich uczestniczyło 250 osób³².

Inny profil i charakter miały pielgrzymki organizowane z niektórych miast Polski do tych obydwóch sanktuariów równocześnie. Wymieńmy przykładowo dużą 700-osobową zorganizowaną przez Towarzystwo Pielgrzym pw. Matki Bożej pielgrzymkę z Poznania, która 11-12 sierpnia 1923 roku spędziła na Jasnej Górze, a następnego dnia udała się do Krakowa i Kalwarii Zebrzydowskiej na 15 sierpnia, Uroczystość Matki Bożej Wniebowziętej. W 1930 roku pielgrzymka z Poznania na Jasną Górę i do Kalwarii wzbogacona została obok Krakowa zwiedzaniem kopalni soli w Wieliczce z udziałem 345 osób³³.

W innej kolejności podróżowała pielgrzymka Akcji Katolickiej z Łodzi pod patronatem bpa Włodzimierza Jasińskiego w dniach 11-15 sierpnia 1935 roku. Pielgrzymi łódzcy po zwiedzeniu Krakowa i Wieliczki udali się do Kalwarii Zebrzydowskiej, a na Uroczystość Matki Bożej Wniebowziętej przybyli do sanktuarium jasnogórskiego³⁴.

Tego typu pielgrzymki, które zapewne nie były odosobnione, łączyły w okresie międzywojennym motywy religijne z patriotycznymi. Dotyczyło to głównie pielgrzymek z terenów włączonych w czasie zaborów wprost do Cesarstwa Rosyjskiego, bądź należących wówczas do Królestwa Polskiego. Polacy z tych terenów najczęściej nie otrzymywali paszportów uprawniających do odbywania podróży na tereny polskie należące do Zaboru Austriackiego.

Po II wojnie światowej zmieniły się w Polsce warunki polityczne. Ograniczono działalność Kościoła katolickiego, a w latach 50-tych podjęto również walkę z ruchem pielgrzymkowym. Administracyjnie narzucanej laicyzacji i dechrystianizacji Episkopat Polski, na czele z księdzem Prymasem kard. S. Wyszyńskim starał się przeciwstawić poprzez realizację ogólnopolskiego programu duszpasterskiego w powiązaniu z centralnym sanktuarium maryjnym, Jasną Górą. Dotyczyło to zwłaszcza okresu Wielkiej Nowenny (1957-1965) przed Milenium Chrztu Polski, w którym odbywał się Sobór Watykański II (1962-1965)³⁵. W tym względzie miały odgrywać również ważną rolę inne sanktuaria maryjne, zwłaszcza największe. Znalazło to wyraz szczególnie po podjęciu posługi pasterskiej przez bpa Karola Wojtyłę w Archidiecezji Krakowskiej w 1963 r. Kalwaria Zebrzydowska stała się miejscem archidiecezjalnych pielgrzymek stanowych: kobiet i młodzieży żeńskiej, mężczyzn i młodzieży męskiej, a także duchowieństwa i służby liturgicznej. Arcybiskup Karol Wojtyła zapraszał do uczestnictwa w tych pielgrzymkach najczęściej Słowem Pasterskim w formie listu lub komunikatu z podaniem tematu refleksji i modlitwy, najczęściej dotyczących życia społeczno-religijnego. Korespondowały one z ogólnopolskim programem duszpasterskim. Pierwsza Archidiecezjalna Pielgrzymka mężczyzn i młodzieży męskiej odbyła się 29 VI 1969 roku pod Jego przewodnictwem³⁶.

Tak więc Kalwaria Zebrzydowska stawała się miejscem przekazywania treści religijno-społecznych, którymi żył Kościół w Polsce, proklamowanych również podczas ogólnopolskich pielgrzymek stanowo-zawodowych na Jasnej Górze. Często tym przekazicielem, również w sanktuarium narodowym był kard. Karol Wojtyła obok kard. Stefana Wyszyńskiego. Według ustaleń A. Bonieckiego K. Wojtyła jako biskup i metropolita krakowski pełnił w Kalwarii posługę ewangelizacyjną 97 razy³⁷, a na Jasnej Górze przynajmniej 102 razy³⁸. Tradycje Wielkiego Poprzednika, w nawiedzaniu Kalwarii Zebrzydowskiej kontynuuje kard. Franciszek Macharski.

Z różnych względów dokumentacja odnośnie więzi znaczonych przez pielgrzymów między Kalwarią a Jasną Górą w ostatnim 40-leciu pozostaje zróżnicowana. Wiele bowiem grup pielgrzymkowych przybywających autokarem oficjalnie uzyskiwało pozwolenie władz administracyjnych na odbycie jedynie wycieczki do obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu (i faktycznie nawiedzały one to miejsce zagłady).

Kalwaria Zebrzydowska pielgrzymowała zapewne na Jasną Górę w ramach tzw. akcji czuwań soborowych rozpoczętych w 1962 roku. Potwierdzenie tego udziału stanowi Księga Zobowiązań Tysiąclecia parafii Kalwarii Zebrzydowskiej, przechowywana w Bibliotece ksiąg parafialnych, oddania się Matce Bożej w Sanktuarium Jasno-górskim, a złożona tutaj w 1964 roku³⁹. Księga ta pozostaje otwartą i pielgrzymki dokonują w niej wpisów. Jak się wydaje, nie wszystkie grupy były zorientowane co do istnienia tej księgi. Przykładowo wymieńmy tutaj dwie pielgrzymki autokarowe zorganizowane w miesiącach wiosennych w 1966 roku przez Ligę Kobiet z Kalwarii Zebrzydowskiej, które nie zostały wpisane⁴⁰.

Znamiennym pozostaje fakt przewodzenia niektórym pielgrzymkom przez ojców bernardynów z klasztoru kalwaryjskiego Od 1985 roku Piesza Pielgrzymka z pobliskiej Lanckorony wyrusza z Kalwarii Zebrzydowskiej. Pełnią w niej posługę duszpasterską zakonnicy bernardyńscy. W 194 Pielgrzymce z Lanckorony w 1993 roku uczestniczyli dwaj ojcowie i dwaj klerycy⁴¹. Mimo tego świeccy zdają się korzystać z doświadczenia nabytego w prowadzeniu pielgrzymek do Kalwarii i przewodniczą niektórym grupom udającym się na Jasną Górę. W 1988 i 1990 roku wpisały się grupy pielgrzymów prowadzone przez świeckich, uczestniczące w Ogólnopolskich Pielgrzymkach Świata Pracy⁴². Związanie ważnych wydarzeń w życiu Kościoła w Polsce z Jasną Górą, czego wyrazem były: I Peregrynacja Kopii Wizerunku Matki Bożej Jasno-górskiej i obchody Milenium Chrztu Polski (3 V 1966), nie wpłynęło na stopień natężenia ruchu pątniczego do Kalwarii, które nie tylko nie uległo zmniejszeniu, ale przeciwnie odnotowano jego wzrost w latach 1964-1967⁴³.

Uczestniczyli w nim również pielgrzymi z Częstochowy i diecezji częstochowskiej. W 1975 roku odnotowano trzy grupy z Częstochowy, a z całej diecezji przybyło 16 grup z udziałem 1034 osób. Warto zauważyć, że z tymi danymi diecezja częstochowska znalazła się na 10 miejscu wśród 27 wówczas reprezentowanych w Kalwarii Zebrzydowskiej⁴⁴. We wzrastającym w następnych latach natężeniu kalwaryjskiego ruchu pątniczego uczestniczyli również pielgrzymi z tej diecezji, często z racji Jasnej Góry nazywanej maryjną. W latach 1989 do 1991 z diecezji częstochowskiej przybywało ponad 100 grup rocznie z udziałem około 3 000 osób sytuowało to diecezję, w której

znajduje się Jasna Góra, wśród 10 diecezji z terenów Polski⁴⁵. Ten wzrost natężenia ruchu pielgrzymkowego z częstochowskiej diecezji pozostaje proporcjonalny do ogólnego wzrostu natężenia tego zjawiska⁴⁶.

Nie bez znaczenia dla utrzymywania stosunkowo żywych więzi wiernych diecezji częstochowskiej z Kalwarią Zebrzydowską pozostawał fakt odbywania studiów przez alumnów tejże diecezji w Wyższym Seminarium Diecezji Częstochowskiej (do 1990 r.) zlokalizowanym w Krakowie. Stąd klerycy z Seminarium afiliowanych do Papieskiej Akademii Teologicznej pielgrzymują na początku roku akademickiego do Kalwarii Zebrzydowskiej⁴⁷.

Dla kształtowania geografii wiary ważną rolę spełnia kultywowana tradycja w kalwaryjskim ruchu pątniczym. Przewodnikami grup pielgrzymkowych do tego sanktuarium pozostają najczęściej świeccy. Ich funkcja nie ogranicza się tylko do zadań organizacyjnych, ale również przez przewodniczenie modlitwie spełniają specyficzną postugę ewangelizacyjną. Kard. Karol Wojtyła jeszcze w czasie Soboru Watykańskiego II zjawisko to uważał za wyprzedzające dążenie Soboru do zaktywizowania świeckich w życiu Kościoła⁴⁸. Niemalą rolę w tym względzie spełniają organizowane w Sanktuarium specjalne rekolekcje dla świeckich przewodników pielgrzymek.

W jasnogórskim ruchu pątniczym zaangażowanie świeckich w prowadzenie pielgrzymek było dość powszechne, zwłaszcza w czasie zaborów, gdy dominowały piesze pielgrzymki, a duchownym zabraniano opuszczania parafii. Po II wojnie światowej, szczególnie w latach 50-tych, udział ten został niemal wyeliminowany, gdy władze administracyjne podjęły walkę z ruchem pątniczym. Wobec stosowanych represji w stosunku do organizatorów pielgrzymek, odpowiedzialność za ich prowadzenie z konieczności przejęli duchowni⁴⁹.

Sytuacja uległa zmianie na początku lat osiemdziesiątych w miarę odradzania się pieszych pielgrzymek na Jasną Górę.

W czasach „Solidarności” świeccy także podjęli się organizowania pielgrzymek zawodowych, a nawet oni właśnie byli inicjatorami ogólnopolskich pielgrzymek. Dla przykładu wymieńmy Pielgrzymkę bankowców zainaugurowaną w 1986 r. i Pielgrzymkę pracowników wodociągów i kanalizacji (pierwsza w 1991 r.)⁵⁰.

Aktywność świeckich na forum ruchu pątniczego zarówno na Jasną Górę, jak i do Kalwarii Zebrzydowskiej stanowi zapewne przejaw ich osobistej dojrzałości eklezjalno-społecznej i jako dawane świadectwo może również wpływać mobilizująco na innych pielgrzymów.

Pielgrzymki odbywane z terenów położonych w strefie oddziaływania sanktuariów jasnogórskiego i kalwaryjskiego zdają się potwierdzać uniwersalność kultu maryjnego rozwijanego w tych sanktuariach i równocześnie wskazywać specyfikę charyzmatu tych ośrodków, które odpowiadają zapotrzebowaniom pielgrzymów. Bliższe ustalenia w tym względzie wymagają odrębnych badań, zwłaszcza że ruch pielgrzymkowy obejmuje współcześnie całą Polskę.

Jan Paweł II tworzy nowe więzi

Ryc. 1

Okładka gazetki Parafii Najśw. Serca Pana Jezusa w Nowym Targu

W czasie Pierwszej Apostolskiej Pielgrzymki do Ojczyzny w 1979 roku Jan Paweł II pielgrzymował nie tylko na Jasną Górę, ale również do Kalwarii Zebrzydowskiej. Wyróżnił te sanktuaria różami papieskimi: Jasną Górę w 1979 roku i Kalwarię Zebrzydowską w 1987 roku w stulecie koronacji wizerunku kalwaryjskiego.

Wybór Jana Pawła II na Stolicę Apostolską wpłynął na wzrost natężenia ruchu pątniczego do tych sanktuariów, które stały się miejscami szczególnej modlitwy w intencji pomyślności Jego posługi apostolskiej dla Kościoła. Codziennie odprawiane są w Jego intencji Msze św., w godzinach porannych w Kalwarii Zebrzydowskiej a wieczorem na Jasnej Górze⁵¹.

Powstały specjalne pielgrzymki przybywające regularnie do Kalwarii Zebrzydowskiej, aby modlić się na drózkach kalwaryjskich i w bazylice za owocność pontyfikatu Jana Pawła II. Wymieńmy pielgrzymkę ze Skałki w Krakowie, z sanktuarium Męczeństwa Św. Stanisława, która przybywa tutaj corocznie od 1980 roku w drugą niedzielę Wielkiego Postu. Stanowi ona wypełnienie obietnicy złożonej Ojcu Świętemu przez studentów w czasie spotkania z Janem Pawłem II na Skałce 8 VI 1979 roku. Tworzą ją w większości uczestnicy Pieszej Pielgrzymki ze Skałki na Jasną Górę. Są to najczęściej absolwenci Duszpasterstwa Akademickiego Skałka i studenci. W 1995 roku grupa liczyła 140 osób⁵².

Pieszym szlakiem łączy Kalwarię Zebrzydowską z Jasną Górą Piesza Pielgrzymka górali z Podhala zainicjowana w 1981 roku przez paulinów z Bachledówki koło Zakopanego. W Kalwarii Zebrzydowskiej pielgrzymi podhalańscy uczestniczą we Mszy św. w intencji Jana Pawła II. W ostatnich latach pielgrzymka ta liczyła około 2 000 osób⁵³.

Zapewne szlak niejednej pielgrzymki z terenów Polski południowo-zachodniej na Jasną Górę prowadzi przez Kalwarię Zebrzydowską, a wcześniej przez Wadowice - miasto urodzin Jana Pawła II. Do takich należy między innymi pielgrzymka rowerowa z Wrocławia urządzana od 1992 roku z kościoła Ojców Kapucynów pw. Św. Augustyna⁵⁴.

Zwiększyła się także liczba pielgrzymów zagranicznych do Kalwarii po wyborze Jana Pawła II. Nawiedzając miasto Jego urodzenia przybywają również do sanktuarium kalwaryjskiego. A. Jackowski szacuje, że stanowią oni około 2-3 % wszystkich pielgrzymów⁵⁵.

Przywołane niektóre przejawy więzi istniejących między Jasną Górą a Kalwarią Zebrzydowską, w dużej mierze zakorzenione w potrzebach religijnych wiernych i przedsięwzięciach hierarchii Kościoła, w przyszłości prawdopodobnie będą bardziej dynamiczne. Wskazuje na to m.in. inicjatywa Prezydenta Miasta Częstochowy Tadeusza Wrony podjęta w 1994 roku, zmierzająca do utworzenia Związku Miast i Gmin Pielgrzymkowych, która znalazła zrozumienie Prezydentów i Burmistrzów. Uczestniczący w inicjatywnym spotkaniu przedstawiciele samorządów z miejscowości pielgrzymkowych, a zwłaszcza delegacja władz miejskich z Lourdes, podkreślali niezbędność współpracy władz samorządowych z kustoszami sanktuariów znajdujących się na ich terenach. Wskazywali na konieczność wymiany doświadczeń między ośrodkami pielgrzym-

kowymi (nie tylko w Polsce), celem stworzenia odpowiednich warunków socjalno-bytowych niezbędnych dla wszechstronnemu przeżycia przez uczestników odbywanej pielgrzymki⁵⁶.

Osobiste przeżycia religijne pielgrzymów, zapoczątkowujące integralność ich osobowości, będą stanowiły wkład w integrację więzi społecznych.

Przypisy:

- ¹ W akcie zbratania sanktuarium z Syrakuz z Jasną Górą (8 VI 1990 r.) wziął udział abp Giuseppe Constanco i Prezydent Syrakuz Salvatore Barbieri wraz z gronem kapłanów i 130 pielgrzymami. A.Oksıldzki, *Kronika jasnogórska roku (1990)*, „Jasna Góra”, 8:1990, nr 9(83), s.58.
- ² R.Abramek, José Marie de Antonio, *Kielich przymierza między Lourdes a Jasną Górą*, „Jasna Góra”, 5:1987, nr 4(42), s.13 n.; T. Kaczor, *Maryja łączy miasta Lourdes-Częstochowa*, „Jasna Góra”, 11:1993, nr 2(112), s.16 n.
- ³ Zb.Kraszewski, *Matka Boża w nauczaniu księdza Prymasa Stefana Wyszyńskiego [w:] W kierunku człowieka*. Red. B.Bejze, Warszawa 1971, s.809.
- ⁴ Por. Z.S.Jabłoński, *Jasna Góra jest w Europie*, „Jasna Góra”, 1:1983, nr 2, s.15.
- ⁵ Z.Sułowski, Z.Wiktorzak, *Hagiografia Polska*, t.2, Poznań 1972, s.431.
- ⁶ Cytat za S.J.Rożej, *Poprzez stulecia śladami św. Pawła Pustelnika*, Kraków 1990, s.106; K.Kantak, *Bernardyni polscy*, t.1, Lwów 1933, s.1 n.
- ⁷ K. Kantak, *Bernardyni polscy*, t.2, Lwów 1933, s.189.
- ⁸ Archiwum Paulinów w Krakowie na Skalce, sygn.382, *Kronika klasztoru 1922-1949*, s.60.
- ⁹ Por. E.Rejman, *Uroczystości Jasnogórskie 15 VIII 1906 r.*, „Przegląd Katolicki”, 44:1906, nr 34, s.513; Cz.Bogdalski, *Misje w Królestwie Polskim odprawiane przez ojców z zakonu Braci Mniejszych prowincji galicyjskiej*, Kraków 1907, s.189.
- ¹⁰ Wywiady z uczestnikami: Augustyn Chadyn OFM, wychowawca kleryków, Kalwaria Zebrzydowska 22 V 1995 r.; J. Zbudniewek ZP, wówczas alumn, Kraków 15 V 1995.
- ¹¹ Por. Z.S.Jabłoński, *Rzeczywistość Jasnej Góry ważniejszymi wydarzeniami pisana [w:] Tyś wielką chlubą naszego narodu*. Red. K.Kunz, Częstochowa-Jasna Góra 1991, s.293.
- ¹² Por. Z.S.Jabłoński, *Sanktuarium Maryjne - miejscem ewangelizacji [w:] Euntes docete. XXV lat Instytutu Liturgicznego na wydziale teologicznym Papieskiej Akademii Teologicznej*, Kraków 1933, s.168.
- ¹³ RM 28.
- ¹⁴ Klasztor pauliński i sanktuarium jasnogórskie znajdowały się w obrębie diecezji krakowskiej do 1800 roku. B.Kumor, *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego w okresie niewoli narodowej (1772-1918)*, Kraków 1980, s.64.
- ¹⁵ K.Szafraniec, *Z dziejów Jasnej Góry*, Warszawa 1980, s.75 n.
- ¹⁶ H.E.Wyczawski, *Kalwaria Zebrzydowska, Historia klasztoru Bernardynów i kalwaryjskich drózek*, Kalwaria Zebrzydowska 1987, s.60.
- ¹⁷ J.St.Pasierb, *Matka Boska Częstochowska w kulcie i kulturze polskiej*, „Znak”, 34:1982, nr 336(11), s.1384.
- ¹⁸ Archiwum Prowincji ojców Bernardynów w Krakowie (dalej APB) IV-a-1 Rkps *Historia Calvariae seu... descriptio situs, foundationis, privilegiorum... Conventus Zebrzydovicensis... collecta anno*

Domini 1613, 1600-1904, s.61.

¹⁹ Figurę zakupił w 1590 roku w Loreto przyjaciel Mikołaja Zebrzydowskiego biskup łucki Bernard Maciejowski. Papież Sykstus V poświęcił ją specjalnie dla Zebrzydowskich. Początkowo figurę tę umieścił Zebrzydowski w Lublinie w kościele jezuitów, którego wraz z bpem Maciejowskim był fundatorem. Wojewoda przenosząc się z województwa lubelskiego do krakowskiego zabrał figurę do kaplicy Zebrzydowskich w katedrze wawelskiej. Z czasem umieścił ją w zamku lanckorońskim. Udając się na rokosz przeciw królowi Zygmuntowi III przekazał figurę na przechowanie kalwaryjskim bernardynom. H.E. Wyczawski, *Kalwaria Zebrzydowska...*, s.106.

²⁰ B.Migdał, *Kalwaria, Kalwaria Zebrzydowska*, 1983 (mps), s.29.

²¹ Por. P.Kosiak, *Próba teologicznego opisu kultu Matki Boskiej Jasnogórskiej*, „*Studia Claramontana*”, 2:1981, s.47; F.Piwoż, *Sanktuarium w Kalwarii Zebrzydowskiej*, Kraków 1986, s.8 n.

²² Cyt. za B.Migdał, *Kalwaria 1983*, Kalwaria Zebrzydowska 1983, s.91.

²³ H.E. Wyczawski, *Kalwaria Zebrzydowska...*, s.65.

²⁴ Por. Z.S. Jabłoński, *Rzeczywistość Jasnej Góry...*, s.280.

²⁵ AJG 354, s.7 n. Z. Jabłoński, *Jasna Góra ośrodek kultu maryjnego (1864-1914)*, Lublin 1984, s.164 n.

²⁶ AJG 358, s.116 i 119.

²⁷ Kościół parafialny został zbudowany w Kalwarii w 1906 r. Natomiast parafię erygowano w 1942 roku. Katalog kościołów i duchowieństwa archidiecezji krakowskiej, Kraków 1983, s.254; AJG 358, s.34.

²⁸ Por. J.Górecki, *Pielgrzymki na Górnym Śląsku w latach 1869-1914*, Katowice 1994, s.180 n.

²⁹ Z materiałów autora przygotowanych do większego opracowania Ruchu Pielgrzymkowego w okresie II Rzeczypospolitej 1918-1939.

³⁰ *Pielgrzymka do Częstochowy*, „*Dzwon Niedzielny*”, 2:1926, nr 19, s.13; nr 29, s.14; K.Szafraniec, *Z dziejów Jasnej Góry*, Warszawa 1980, s.71.

³¹ Archiwum przy parafii Mariackiej w Krakowie, sygn. 1009 Księga posiadzeń Brackich, Bractwa Wniebowzięcia NMP przy kościele Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Krakowie istniejącego od 1633 r.

³² APB IV-a-8 *Kronika klasztoru ojców Bernardynów w Kalwarii Zebrzydowskiej 1902-1939*, s.298 i 299. Za udostępnienie tej informacji dziękuję Pani Elżbiecie Bilskiej.

³³ Archiwum Archidiecezjalne w Poznaniu, sygn. 15 801. Towarzystwo Pielgrzym pod wezwaniem Matki Boskiej w Poznaniu 1911-1937.

³⁴ *Wielka pielgrzymka z Łodzi*, „*Goniec Częstochowski*”, 30:1935, nr 280, s.30.

³⁵ Por. J.Majka, *Kościół w Polsce po II wojnie światowej*. „*Ateneum Kapłańskie*”, 85:1993, t.121, z.506, s.17 n; *Il movimento dei pellegrini a Jasna Góra una possibilita per l'evangelizzazione (1962-1987)*, referat wygłoszony podczas XI Międzynarodowego Kongresu Mariologicznego w Huelva (IX 1992) (w druku).

³⁶ *Kard. K. Wojtyła, Arcybiskup Metropolita Krakowski, Nauczyciel i Pasterz*, red. M.Jagosz, Rzym 1989, s.284 n.

³⁷ K.Wojtyła, *Kazania w sanktuarium kalwaryjskim*, Kalwaria Zebrzydowska 1982; A.Boniecki, *Kalendarium życia Karola Wojtyły*, Kraków 1983, s.110 n.

³⁸ E.Wilk, „*Totus tuus*” *jasnogórskimi pielgrzymkami pisane*, „*Jasna Góra*”, 9:1991, nr 9(95), s.22-27.

- 39 AJG Sygn.89 Archidiecezja Krakowska.
- 40 Autor odprawiał z nimi Drogę Krzyżową na wałach jasnogórskich i zapoznawał z dziejami i życiem współczesnym sanktuarium.
- 41 J.Tomziński, *Kronika Jasnej Góry roku 1993*, „Jasna Góra”, 11:1993, nr 9(119), s.28.
- 42 Księga Zobowiązań Tysiąclecia parafii Kalwarii Zebrzydowskiej.
- 43 Do Kalwarii pielgrzymowało w: 1965 r.-322 grupy; 1967 r.-357 grup. R.Jusiak. *Postawy religijne młodzieży a częstotliwość uczestnictwa w pielgrzymce*, Lublin 1977 (aneks), s.155; APB Kraków sygn. mps. 59.
- 44 R.Jusiak, *Postawy religijne młodzieży a częstotliwość uczestnictwa w pielgrzymce*, Lublin 1977 (aneks), s.136 n.; APB Kraków sygn. mps. 59.
- 45 A.Potępa, *Kalwaria Zebrzydowska jako ośrodek ruchu pielgrzymkowego*, Kraków 1992 mps. Ar/5/Instytutu Geografii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.
- 46 A.Jackowski, *Pielgrzymki i turystyka religijna w Polsce*, Warszawa 1991, s.110 n.
- 47 Jan Paweł II musi formować kapłanów mocnych, odważnych i świętych (przemówienie przy poświęceniu WSD w Częstochowie 15 VIII 1991 r.) [w:] *Spotkania Jana Pawła II z młodzieżą świata (Jasna Góra 14-16 VIII 1991 r.)*, Jasna Góra-Olsztyn 1991, s.90.
- 48 Por.E.Piwosz, *Sanktuarium w Kalwarii Zebrzydowskiej*, Kraków 1986, s.36 n.
- 49 Por.Z.S.Jabłoński, *Jasna Góra w życiu Kościoła w Polsce*, „Chrześcijanin w Świecie”, 9:1977, nr 53, s.15.
- 50 Por. J.Tomziński, *Kronika Jasnej Góry roku 1993*, „Jasna Góra”, 11:1993, nr 7(117), s.27.
- 51 Z.S.Jabłoński, *Jasna Góra et le Saint-Siège*, Le Chrétin dans le Monde (ODISS) 1983, nr 16, s.36 n.; B.Migdał, *Kalwariana*, Kalwaria Zebrzydowska 1883, s.99.
- 52 Pielgrzymce przewodniczył R.Abramek ZP, a od 1985 roku Z.S.Jabłoński ZP.
- 53 Łacek, *Hej górale pójdźmy naprzód w świt zorzy*, „Jasna Góra”, 2:1984, nr 9(11), s.40 n.; wywiad z J.Bednarzem ZP, wielokrotnym współprzewodnikiem Pieszej Pielgrzymki z Podhala, Kraków 18 V 1995 r.53.
- 54 Plakat III Wrocławskiej Pielgrzymki Rowerowej na Jasną Górę (16-29 VIII) w posiadaniu E.Bilskiej. Autor dziękuje za udostępnienie.
- 55 Tenże. A.Jackowski, *Pielgrzymki i turystyka religijna w Polsce*, Warszawa 1991, s.113.
- 56 Spotkanie odbyło się w Częstochowie 26-27 IX 1994 r. w ramach polsko-francuskiego seminarium turystycznego, „*Współczesna turystyka pielgrzymkowa*”, Częstochowa 1994, s.8 n.

Relation between Kalwaria Zebrzydowska and Jasna Góra

(SUMMARY)

Kalwaria Zebrzydowska is Poland's second largest shrine of Our Lady, after Jasna Góra at Częstochowa. The relations which join these two places of pilgrimage and worship have grown up spontaneously and have never been put into any official framework. The foundation of Kalwaria Zebrzydowska was created in 1602, when Jasna Góra was already well-known throughout Europe as a Marian sanctuary. Intended by its founder and patron, Mikołaj Zebrzydowski, as a replica of the holy places of Jerusalem - an inspiration which came to him during a pilgrimage to Częstochowa - Kalwaria was also to become a significant centre for the cult of Our Lady, which grew up around the weeping picture of the Madonna and Child which was brought here in 1641. In 1658 Bishop Oborski issued an official approval for this cult. Ever since that time the image has been known as the Picture of Our Lady of Kalwaria.

Both the representation of the Blessed Virgin Mary at Kalwaria, which is an example of folk art, and the Black Madonna icon of Częstochowa show Our Lady in her fundamental mystery as the Mother of God, which is profoundly set in the universal Christian truth of the Incarnation. Well-nigh from its very origins, Kalwaria has been noted as a pilgrimage centre attracting mass congregations, with a predominance of pilgrims from the country. However, the population of the towns and cities are also represented, and they take part in pilgrimages both to Częstochowa and Kalwaria Zebrzydowska. This suggests that these two shrines of Our Lady, which have different charismas of their own, play complementary roles in catering for the different religious needs of the pilgrims who visit them. Their complementary nature is expressed in the arrangement of the calendar of pilgrimages used in Cracow and the entire Archdiocese, where there have never been any official pilgrimages to Częstochowa scheduled for the Feast of the Assumption. Instead that day has always been reserved for devotions at Kalwaria.

There have also been pilgrimages organised from one of these sanctuaries of Our Lady to the other. Those from Kalwaria to Częstochowa would be held under the auspices of and conducted by the Observantine Franciscans of Kalwaria, while the ones in the other direction would be arranged and run by the Pauline Order of Jasna Góra. During his time in the Metropolitan See of Cracow, Bishop (later Cardinal) Karol Wojtyła took a special personal interest in pilgrimages to Kalwaria, and every year as of 1969 he had archdiocesan pilgrimages held for the men and boys, for the women and girls, and for the clergy and altar servers, at which he would preach the sermon. Cardinal Wojtyła performed the duties of evangelisation at Kalwaria on about 100 occasions, preaching on the current religious and social issues.

Pope John Paul II has on many occasions said that his devotion to Our Lady, in a form which has met with the approval of the Second Vatican Council and which inspires his teaching on the Blessed Virgin Mary, grew up at the shrines of Kalwaria and Częstochowa.

The election to the Holy See of a Slav born at Wadowice, a small town in Southern Poland very near Kalwaria Zebrzydowska (40 km) and not far away from Częstochowa (about 200 km), and the recent political changes in Poland have intensified the pilgrimages to these two shrines, with the revival of the long-distance pilgrimages on foot, which are often held in the Church's and Holy Father's intentions, to pray that he may continue to serve as fully as possible.

Więzi Kalwarii Zebrzydowskiej z Jasną Górą

The initiative which has been proposed by the Mayor of Częstochowa to establish a Union of Places of Pilgrimage will no doubt make a significant contribution to the growth and consolidation of the co-operation of these two shrines of Our Lady. And this in turn will improve the quality of their involvement in the setting up of a spiritual geography.